Teleki Lívia

Életrajz

Anyám szülei Kulában éltek [Kula – nagyközség volt Bács-Bodrog vm.-ben (járási szolgabírói hivatal, járásbíróság, adóhivatal, kir. közjegyzőség). Lakosainak száma 1891-ben 8500 (40% magyar, 33% német, 25% szerb, 2% rutén), 1910-ben 9100 fő (40% magyar, 27% német, 28% szerb, 5% rutén) volt. A 20. század első évtizedeiben állami fiú- és leánypolgári iskolája volt. Trianon után a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került, ma Szerbiában van. – A szerk.]. Nagyanyám, Schwartz Salamonné a háztartást vezette, és nyolc gyereket nevelt, nagyapám, Schwartz Salamon tanár volt. Nagymama lánykori neve Siegel Johanna volt. Nagyanyám és nagyapám Kulából Belgrádba költöztek, miután a nagynéném házat épített. Ez még az előtt történt, hogy megszülettem [1910 körül. – A szerk.]. Háromemeletes ház volt. A második világháborúban elvették. Otthon magyarul és németül beszéltek, nem szerbül.

Nagyapám kántor volt, a Belgrád központjában lévő zsinagógában énekelt, ahol ma a Freskógaléria van. Nagyanyám háztartásbeli volt, hiszen rengeteg gyerekről kellett gondoskodnia. Nem volt háztartási segítsége. Amikor a legnagyobb lány felnőtt, ő segített neki, míg Belgrádba nem költözött, és varrónő nem lett.

A nagyszüleim vallásosak voltak, megtartottak minden ünnepet, és kóser volt a háztartásuk. Nagyapám szakállas volt, de csak kis szakálla volt, nem olyan nagy, mint apám apjának. Európai módra öltözködtek – nagyapám mindig nagyon elegáns volt, kalapot hordott és alatta kepelét [kipát]. Nagyanyám hosszú szoknyában, blúzban és nagy vállkendőkben járt.

Anyám és nagyanyám járt zsinagógába. Itt, Belgrádban kettő is volt, egy szefárdi [lásd: szefárdok] és egy askenázi [lásd: askenáziak] zsinagóga. Mi ebbe jártunk. Nagyapám nagyon szépen énekelt. Arra különösen jól emlékszem, ahogy a Kol Nidrét énekli. Amíg élt, mindenki megtartotta az ünnepeket a családban. Mindannyian egybegyűltünk, és mindent a szabályok szerint ünnepeltünk – Hanukakor gyertyát gyújtottunk, Jom Kipurkor, a hosszúnap után nagy vacsorát ettünk. Emlékszem, milyen finom sóletet főzött nagymama, amit mindig elvitt a pékségbe. A pék nem volt zsidó, de tudta, mi az.

Azokban az időkben senkit nem érdekelt, zsidó vagy-e vagy sem, hogy ki kicsoda és micsoda. Soha senki sem beszélt negatívan arról, hogy valaki zsidó. Ez így volt velünk is. Az ünnepek alatt eljöttek hozzánk a nem zsidók, és boldog ünnepeket kívántak. Hihetetlen tolerancia volt akkoriban.

Nagyapám 1927-ben halt meg Belgrádban, nagymama szintén Belgrádban halt meg, a Staro Sajmiste koncentrációs táborban 1941-ben.

Apám szülei a magyar határhoz közel, Romániában éltek, egy Nagyvárad nevű helyen. Kereskedők voltak, fűszerüzletük volt. A nevükre nem emlékszem már. Emlékszem, hogy apai nagyapámnak hatalmas szakálla volt. Nem öltöztek városiasan, de nem is úgy, mint a falusiak. Nagyapám kepelét [kipát] hordott. Nagyanyám mindig kendőt hordott. Magyarul beszéltek.

Anyám, Kornveis Kornélia [született Schwartz] 1892-ben született Muraszombaton, ami ma Szlovéniában van [Muraszombat – nagyközség volt Vas vm.-ben (járási szolgabírói hivatal, járásbíróság, királyi közjegyzőség és adóhivatal), 1891-ben 2100 (vend, magyar és német), 1910-ben 2700 (47% magyar, 4% német, a többi legnagyobb része vend), 1920-ban 2900 főnyi lakossal. Trianont követően a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került, ma Szlovéniában van. – A szerk.]. Nagyapám egy ideig ott kántorkodott. Aztán Belgrádba jöttek. Anyám fiatal lányként jött Belgrádba, a nagynéném után, aki itt dolgozott varrónőként. Anyám anyanyelve magyar volt, akárcsak az enyém. Varrónőként dolgozott a nagynénémnél, a legidősebb nővérénél, nála tanulta ki a szakmát. Világi nő volt minden értelemben, de nagyon szerény ember.

Néha elmentek Párizsba a nagynénémmel, hogy szép, modern ruhákat vegyenek. Anyámnak saját keresete volt a nagynénémnél, de amikor férjhez ment, abbahagyta a munkát, és egy ideig csak a háztartást vezette. Aztán újra varrni kezdett. 1943-ban halt meg Staro Sajmistében, akárcsak nagyanyám.

Apám, Kornveis Ignác 1882-ben született Nagyváradon, ami akkor Magyarországhoz tartozott. Ugyanott született, ahol én. Évekkel később ellátogattam a szülővárosomba a férjemmel. Akkor már Romániához tartozott. Nagyon szép és érdekes kisváros volt sok emlékművel és parkkal. Nem tudom, milyen iskolába járt apám, csak azt tudom, hogy kereskedő volt, árukat adott el, és a szállítmányozásban is dolgozott. Külföldön is kereskedett.

A szüleim 1921-ben házasodtak össze. Apám magyar katonaként jött Belgrádba [az I. világháború alatt]. A harctéren meglőtték a karját, kórházba került, és amikor elengedték a kórházból, sétálni ment egy magyar barátjával egy parkba, arrafelé, amerre anyám lakott. Anyám a barátnőivel a parkban varrogatott, és magyarul beszélgettek. Apám odament hozzá, bemutatkozott, beszélgetni kezdtek, és hamarosan jó barátok lettek. Apám akkor már nős volt, de beleszeretett anyámba, megkérte a kezét, és visszament Nagyváradra, hogy elváljon a feleségétől, akitől két fia volt.

Összeházasodtak, és anyám befogadta apám két fiát – Lacit és Antalt. Tanoncok voltak, és az anyjuk nem haragudott meg, mert anyagi érdekből kötöttek házasságot apámmal. Elköltözött egy másik faluba, de kapcsolatban maradt a két fiával, és az anyámmal is. A fiúk még a második világháború előtt elmentek Izraelbe [akkor még: Palesztina. Izrael 1948-ban alakult meg. – A szerk.], és ott alapítottak családot.

Anyám Nagyváradra ment apámmal, aztán Belgrádba költöztünk. Apám dolgozni kezdett. Amennyire emlékszem, nem ment neki valami jól, aztán beteg lett a szívével. Nem sokkal azután meghalt. Kicsi voltam, amikor meghalt, 1929-ben.

Először egy kicsi, kényelmetlen lakásban laktunk a botanikus kert mellett. Aztán átköltöztünk a George Washington utcába. Ez a ház még ma is létezik, szép, kényelmes épület volt. Megvolt mindenünk a házban – villany, víz. Sok kutyánk volt. A George Washington utcában egy snaucerünk volt.

Anyámnak volt egy cselédje, Katica, amikor megnyitotta a műhelyét. Szüksége volt a segítségre, különben nem boldogult volna. Katica mosott ránk, takarította a házat, főzött, bevásárolt. Volt egy saját háza valahol Belgrádon kívül. Emlékszem, hogy anyám libát tömött a pincében, ahogyan a zsidó nők tömték. Amikor elég kövérek lettek, odaadta őket Katicának. Ő aztán levágta,

megtisztította és megfüstölte őket.

Mindig anyám vigyázott rám. Nem volt senki más, aki gondoskodott volna rólam. Segítettem anyámnak a munkájában – amikor megvarrt valamit, én vittem el az ügyfélnek. Így kerestem egy kis pénzt. Anyám műhelye a lakásban volt, egy külön szobában. A kuncsaftok egymás után jöttek – ajánlották őket. Hozták a saját anyagukat, és anyám különböző ötletekkel segített nekik. Soha nem készített olyan ruhát az ügyfélnek, amiről azt gondolta, hogy nem fog jól állni neki.

Martin nagybátyám egy szefárdi zsidó nőt vett feleségül, egy igazi gyönyörű nőt. Anyám nem engedte, hogy a szülei házába menjek, mert úgy gondolta, a szefárdi zsidók nem olyan tiszták, mint mi vagyunk. Így hát anyám tudta nélkül jártam hozzájuk. Isteni ételeik voltak. Rendetlen, de nagyon érdekes emberek voltak. Más volt a mentalitásuk, mint nekünk, vajdasági zsidóknak. Jó emberek voltak, de elég primitívek – gondolom, ez az akkori társadalom miatt volt, de ezt akkor nem értettem, mert még nagyon kicsi voltam. A nagybátyámnak két gyereke volt, sajnos mindannyian meghaltak Staro Sajmistében 1943-ban.

Anyámnak voltak szerb és magyar könyvei is. Nagyanyámtól kaptam könyveket. Nagyon szerettem meséket olvasni, amikor kicsi voltam. Gyakorlatilag magamtól tanultam meg magyarul olvasni a könyvekből.

Anyám nagyon haragudott a zsidó hitközségre, mert amikor apám meghalt, nem gondoskodtak rólunk úgy, ahogy kellett volna. Mások gondoskodtak rólunk. Az ortodox egyház például. Tőlük kaptam télikabátot, cipőt meg ilyesmit, és nem a zsidó hitközségtől. A hitközségen csak üvöltöztek velem, amikor katolikus lettem, és egy katolikus férfihoz mentem hozzá. Mintha ez számított volna, mert én így is zsidó maradtam! Megtartottuk az ünnepeket otthon, az anyám és a nagynéném. Jom Kipurkor elmentünk a zsinagógába, a többi ünnepen otthon maradtunk, és magunkban ünnepeltünk. Megvacsoráztunk, megebédeltünk, nagymama főzött valamit. Nem hinném, hogy kóser volt, mindenesetre a háztartás nem volt kóser. És nem tartottuk a szombatot.

Nem emlékszem, hogy lettek volna zsidó szomszédaink. A szüleim barátainak a nagy része nem volt zsidó. A zsidók többsége a Dorcol nevű városrészben lakott. Az itt élő zsidók többsége a Staro Sajmiste koncentrációs táborban pusztult el.

1922. augusztus tizedikén születtem, Nagyváradon. Onnan csak arra emlékszem, hogy volt egy kis barátom, egy úgynevezett „szent zsidó”, annyi idős volt, mint én, három vagy négy éves. Volt egy kis pajesza, és a ház mögött szoktunk elbújni, ahol a budi volt. Mindig ott játszottunk, amíg a bátyja oda nem jött. Megtiltotta, hogy együtt játsszunk. Azt mondta, gój vagyok. Valószínűleg, mert nem voltam elég vallásos. Nekik én alsóbbrendű zsidó voltam.

1927-ben költöztünk Belgrádba a szüleimmel, amikor öt éves voltam. Belgrádban nem voltak zsidó iskolák, amikor kicsi voltam. A német iskolába jártam, a Nusiceva utcába. Ott tanultam meg németül. Mindannyian együtt jártunk hittanra. Nem volt ott külön hittan a zsidóknak, úgyhogy én is keresztény hittanra jártam, ahol nagyon sokat énekeltünk.

Aztán egy szerb iskolába jártam, a botanikus kerttel szemben. Három zsidó lány volt az osztályban. Emlékszem, az egyiket Kunick Gizellának hívták. A hittan miatt meg kellett mondanunk, hogy zsidók vagyunk. De nem jártunk oda. Egy nappal az iskolaév vége előtt bejött az osztályfőnök, és azt mondta nekünk, hármunknak, hogy álljunk fel. „Nem jártatok hittanra, így nem lehet

leosztályozni titeket.” Azt feleltük: „Hogy járhatnánk hittanra, ahol nem is értünk semmit?” Volt egy tanárunk, aki hébert tanított nekünk. Meg kellett tanulnunk olvasni. Nagyon nehéz volt, és egyáltalán nem volt érdekes. Ezzel szemben az ortodox pap történeteket mesélt. Mi másra van szüksége a gyerekeknek, mint mesére? Az igazgató behívatta a szüleinket, megbeszélte velük a dolgot, és végül megegyeztek, hogy járhatunk a keresztény hittanra, és hallgathatjuk a papot. És aztán jegyet is kaptunk belőle.

Nagyon szerettem a földrajzot. A tanárunk jól tudott mesélni, és mindig volt valami érdekes története. Imádtam a történeteket, ezért volt annyi mesekönyvem, amiket még ma is szeretek.

Elmondok egy történetet az iskoláskoromból. Volt egy német lány az évfolyamon. Amikor a recesszió idején rossz idők jöttek a zsidókra, azt mondta nekem: „Tűnés innét, te szemét zsidó”, én pedig megragadtam, és megütöttem. Az osztályfőnök azonnal kézbe vette a dolgokat, és behívatta a szüleimet az iskolába. Azt mondta az anyámnak: „Kérem, ne büntesse meg a kislányt, teljesen igaza volt. Hogy lenne szemét zsidó, amikor ő is egy a mi gyermekeink közül?” Megvédett. Mi jogon nevezett engem így az a kislány, mikor még csak „nagy” zsidó sem voltam?!

Az elemi után középiskolába mentem, majd tizenhat évesen férjhez mentem, és már nem volt időm több iskolára. Nagyon sok barátom volt abban az iskolában a három zsidó lányon kívül is. Mindenkinek megvolt a maga baráti csoportja, azok pedig vegyesek voltak. Elmentünk minden szlavára, karácsonyra stb. [Szlava – a család védőszentjének ünnepe, amelyet minden pravoszláv családnak kötelessége megünnepelni. A védőszent hagyománya apáról fiúra száll: amint a fiú saját családot alapít, kötelessége új családjában is megünnepelni a családi védőszent ünnepét. (A védőszent napjának megünneplése mellett a legnehezebb időkben is kitartottak, még a több évszázados török uralom idején is, sőt Tito alatt is.) Egy családhoz szlavára csak egyszer hívnak meg valakit, a továbbiakban már illik észben tartani, hogy kinek mikor van a családi ünnepe, mert elvárják a megjelenést, s az „indokolatlan” távolmaradást sértésnek veszik. – A szerk.]. Egyszer tizünket, akik nem voltunk katolikusok, meghívtak karácsonyra, szerbeket [nyilván: a pravoszlávokat], zsidókat, mindenkit. Nagyon szép volt.

A legtöbb időmet azzal a három zsidó lánnyal töltöttem. Délelőtt az iskolában tanultunk. Az órák után hazamentünk, az anyámnak segítettem a háznál, vagy a piacra mentem. Esténként találkoztam a barátaimmal, és moziba mentünk. Volt egy kereskedelmi központ, aminek saját mozija volt. Külön helyünk volt abban a moziban, mert az egyik barátom anyja ott dolgozott. Magyarul és németül néztünk filmeket. Általában elvittem a nagymamámat is, ezért nem néztünk szerbül filmeket. A barátaim magyarul, szerbül és németül beszéltek, mint én. Általában szerbül beszéltünk egymással, néha meg magyarul. Látogatóba is jártunk egymáshoz.

A zsidó ünnepeken néhány zsidó barátom eljött hozzánk. Meghívtam néhány szerbet is, és minden nagyon érdekes volt nekik. Anyám ragaszkodott ehhez. A barátaimat elvittem a zsinagógába is.

Nem volt kóser a háztartásunk. Szombatonként nagyanyám elment anyámmal a zsinagógába, én soha nem mentem. Anyám mindig azt mondogatta: „Ha akarsz, gyere, ha nem, nem. Nem kötelező.” Korán reggel mentek el, ezért mondta azt nekem: „Te csak aludj, mi megyünk.”

Nagyanyám és anyám mondtak valamilyen imát szombatra, emlékszem rá, hogy volt egy ima, de már elfelejtettem. És még más imákat is. Jom Kipurra egy különleges gyümölcsöt vittem anyámnak és nagyanyámnak, mert ők böjtöltek, és az a gyümölcs segített nekik, hogy könnyebben elviseljék a napot. Én nem böjtöltem, anyám adott pénzt, hogy vegyek rajta szendvicset, és a házon kívül egyem meg. Jom Kipur után, este mindannyian összegyűltünk, és az egész család együtt vacsorázott. Nem számított, ki böjtölt és ki nem, a lényeg az volt, hogy egybegyűljünk Jom Kipurkor. Emlékszem egy imára, egy részére: „... Él melech neemán, Smá Jiszráél ...” [’Isten hűséges király’ – a liturgia egyik legfontosabb, napjában többször is elmondott imádsága, a Sömá előtt szokták mondani, ha az ember egyedül imádkozik, nem közösségben. – A szerk.]. A nagyanyám tanított meg rá.

A kedvenc ünnepem a karácsony volt az ajándékok meg a karácsonyfa miatt. Azt minden gyerek szereti. Karácsonykor mindig meghívtak minket a barátainkhoz, akik keresztények voltak, ahogy ők is eljöttek mihozzánk, amikor mi ünnepeltünk. A Purimot szinte soha nem ünnepeltük, több ok miatt is, de főleg azért nem, mert nem volt férfi a háznál. Tudom, hogy az ortodoxok és a zsidók is azt mondják, ha egy férfi meghal, mindez eltűnik vele.

Nem voltak testvéreim, de volt egy rokonom, Levensohn Pál, aki olyan volt, mintha a fivérem lett volna. Zsófia nagynéném fia volt. Remek fickó. Ők megtartották az ünnepeket. A maceszt mindenki nagyon szerette. Róla csak az a ködös emlékem van, hogy volt valamijük Londonban, és hogy volt ott valamilyen zsidó alap azoknak, akik elmenekültek, de nem jutottak el Izraelbe. Csak annyit tudok, hogy ez egy alap volt a zsidóknak. Gondoskodtak azokról, akik odamentek, kaptak pénzt az odautazásra és a továbbutazásra Izraelbe [akkor még Palesztinába]. Pál nem tudott elmenni Izraelbe [Palesztinába], mert a nagynéném nem engedte el. Egy héttel az után, hogy a nagynéném nem eresztette el Londonba, meggyilkolták őket Staro Sajmistében.

Két férjem volt, mindkettő nagyon rendes ember volt. Az első Kapás Sándor fogorvos volt. Beszélt oroszul, magyarul, szerbül és angolul. Tőle tanultam meg oroszul. Több évig Oroszországban élt. Szobát bérelt a lakásunkban. A konyhán és a szobán kívül, amit anyám használt műhelynek, volt még egy szobánk, amit kiadtunk. 1935-36 körül költözött oda. Délelőttönként fogorvosként dolgozott valahol a városban, délután pedig a saját betegei jöttek hozzá a lakásunkba. Igazi sármos férfi volt. Aztán randevúzni kezdtünk. 1938-ban közölték velünk, hogy el kell hagynunk az országot, mivel nem ott születtünk. Így aztán, hogy Belgrádban maradhassak, és ne kelljen visszamennem Romániába, férjhez kellett mennem – és ezt is tettem. Mivel minden olyan kapkodva történt, még arra sem volt időm, hogy beszerezzek egy fehér esküvői ruhát.

Amikor hozzámentem egy nem zsidóhoz, anyám nem panaszkodott. Imádta a vejét. Csak az ellen tiltakozott, hogy olyan fiatalon mentem férjhez. Én tizenhat éves voltam, ő pedig harminc. Ez nagy korkülönbség volt. De nagyon kedves, jóképű és jó ember volt. Belgrádban azonban volt egy törvény, hogy mindenkinek templomban kell házasságot kötnie. Így lettem katolikus, de az esküvő után soha nem jártam templomba.

Két gyerekünk született. A lányunk, Eszter [ma Ester] 1940-ben született, Belgrádban, Péter [ma Petar] pedig 1944-ben, Budapesten. A háború előtt Sándornak segítettem a munkájában. 1940-ben besorozták. Amikor már egy éve távol volt, kaptam tőle egy lapot, ebből tudtam, hogy életben van. Közben Eszterrel Zentára költöztem, Sándor szüleihez. Aztán, amikor Sándor visszajött, Budapestre költöztünk, egy kis budai házba, Esztert pedig Zentán hagytuk a nagyanyjával és a nagyapjával. A

budai ház anyám nagynénjéé, Klein Arankáé volt. Amikor Budapestre jöttünk, Sándornak sikerült valahogy megvásárolnia a házat a nagynénémtől, mivel ő zsidó volt, Sándor pedig nem, és így megmentettük a házat abban az időszakban [Amikor a zsidóktól többek között a lakásaikat is elvették. – A szerk.]. A Szálasi érában Sándor egyik unokatestvére tagja volt Szálasi pártjának [a Nyilaskeresztes Pártnak]. Egyszer majdnem elvittek engem koncentrációs táborba, de Sándor unokatestvére senkinek nem engedte, hogy bejöjjön a házunkba. Nagyon jó ember volt.

Egy légiriadó alatt szültem. Mindenhonnan robbanások és csattanások hallatszottak, a fiam meg felsírt, és én olyan boldog voltam. Közvetlenül az előtt, hogy megszültem a fiamat, Sándor azt hallotta, hogy azokat a zsidó nőket is koncentrációs táborba viszik, akiknek a férje nem zsidó. Ezért azonnal elvitt egy budapesti kórház pincéjébe, ahol két hosszú hetet töltöttem. Ez után a két hét után leköltöztünk a saját házunk pincéjébe, és ott is maradtunk, amíg a szovjet csapatok be nem jöttek Budapestre, 1944-45 telén. Volt ennivalónk, mert Sándor mindenre időben gondolt. Csak néha ment ki egy fehér lepedőbe burkolva, és hozott kintről egy kis havat, hogy legyen vizünk. Így éltem túl a háborút annak a háznak a pincéjében rejtőzve. És közvetlenül budapesti tartózkodásunk vége előtt Esztert is sikerült magunkhoz venni.

Az utca túloldalán volt egy hely, ahol az oroszok összejöttek. Jól kijöttünk velük, le is fordítottuk, amit a magyaroknak mondtak. A férjem fogorvosként dolgozott akkoriban. Egyszer segített egy magas rangú orosz katonának a fogával. Az nagyon hálás volt Sándornak, és rengeteg ételt kaptunk az oroszoktól. Mielőtt ez a férfi elhagyta Budapestet, megkérdezte Sándort, van-e valami kívánsága. Sándor azt mondta, egyetlen kívánsága, hogy visszamehessen Zentára, ahol született. Adott mellénk két orosz katonát, hogy elkísérjenek Zentára, és így hagytuk el Budapestet, 1945-ben.

Visszaadtuk a házat a nagynénémnek, hogy lakjon ott, de továbbra is a férjem nevén volt. Néhány évvel később furcsa levelet kaptunk, amelyben az állt, hogy a katolikus férjem erőszakkal vette el a nagynéném budapesti házát, amit most visszaadnak neki. Nem akartam senkivel sem veszekedni, így a ház az unokatestvérem tulajdonába került.

Miután elhagytuk Budapestet, Belgrádba mentem megkeresni a családomat, de senkit nem találtam, és megtudtam, hogy mindenkit megöltek Staro Sajmistében. A németek eladták a George Washington utcában álló házunkat, de felfogadtam egy ügyvédet, és a házat visszakaptuk. Megboldogult férjemmel rengeteg pénzt fizettünk az átírásért.

A háború után először Zentán laktunk, aztán [Magyar]Kanizsán. Mikor berendezkedtünk ott, [Magyar]Kanizsán, tudták rólunk, hogy én zsidó vagyok, a férjem pedig nem, de soha nem tapasztaltam semmit. Hogy őszinte legyek, nem is nagyon jártam össze senkivel. Jóban voltam a cigány szomszédasszonnyal, nagyon kedveltem; nyolc gyereke volt. Átjöttek hozzánk, és az én gyerekeimmel játszottak. Nagyon szerettem őket. Istenem, ők aztán sírtak, amikor eljöttünk. Nagy zsidó vagyok, de nagy szerb is. A környéken sok nemzet és vallás volt, a gyerekeim pedig mindenkivel játszottak. Időnként elvittem őket a zsinagógába, de a karácsonyt is megünnepeltük a férjem miatt. A zsidó ünnepeken ebédet csináltunk. Az egyik unokám elment Izraelbe. Majdnem ott is maradt, most pedig bánja, hogy mégsem.

Magyarkanizsáról Sándor Belgrádba költözött 1948-ban dolgozni. Nagyon nehéz volt a megélhetés Belgrádban a háború után. Egy bérelt lakásban lakott, és két évvel később mi is odaköltöztünk,

aztán lett saját lakásunk. A fiam iskolába ment, aztán egyetemre. A lányom varrni tanult. Sándor egy fogorvosiskolában dolgozott, én pedig otthon. Sándor 1953-ban halt meg.

Második férjemmel, Teleki Györggyel Sándor munkahelyén ismerkedtem meg. Betegként jött Sándorhoz. Összebarátkoztunk. 1956-ban házasodtunk össze. Csillagász volt, a csillagvizsgáló mellett lakott. Segítettem neki a csillagvizsgálóban – ő figyelte a csillagokat, én pedig valami számokat diktáltam a listáról. György meggyőződéses ateista volt, de minden vallást tiszteletben tartott. Járt templomba, zsinagógába, mecsetbe. Sokat utaztam vele. Minden vasárnap templomba ment az anyjával, aki katolikus volt. Megkeresztelték, amikor fiatal volt. Neki mindegy volt, zsidó vagyok-e vagy sem, ő hitetlen volt.

Csak a férjemen keresztül követtem a politikát – nem nagyon érdekelt a politika, de a férjem egyszerűen mindent tudni akart, mindig jól informált akart lenni. Nekem nem volt sem időm, sem erőm olvasni. Voltak vallásos könyveink, hála a férjemnek, aki ateista volt, de akit minden érdekelt. Sokféle könyvünk volt, még a buddhizmusról is voltak könyveink.

Voltunk Indiában, Japánban, beutaztuk Európát. Tényleg nagyon sokat utaztunk, míg az anyósom beteg nem lett. Aztán Belgrádban maradtunk miatta.

Amikor megtudtam, hogy megalakult Izrael, kitörő örömmel fogadtam. Megboldogult férjem, Sándor, aki katolikus volt és magyar, el akart menni Izraelbe, mert a nővére egy zsidóhoz ment feleségül, és elment vele Izraelbe. Ott született gyerekük. Mi nem mentünk, mert a [magyar]kanizsai zsidó hitközség elnöke azt mondta a férjemnek, hogy ő nem mehet, mert nem zsidó. Így végül nem mentünk. Sajnálom, mert nagyon szerettem volna elmenni, nagyon. A férjem pedig olyan volt, mint egy született zsidó.

Soha nem gondoltam arra, hogy jobb lenne Izraelben élni. Egyszerűen oda akartam menni, valami odahúzott, hogy menjek. Nagyon sokat hallottam róla. Követtem minden eseményt, ami ott történt, a Jom Kipur-i háborút, például [lásd: 1973-as arab–izraeli háború].

Most kapcsolatban állok a belgrádi zsidó hitközséggel. Először a lányommal voltam a hitközségben egy koncerten. A lányom gyakrabban jár, mint én. Háromszor kaptam segítséget a hitközségtől vagy a svájci alaptól, általában ünnepre.